

“Фінанси підприємства”

- 1. Сутність фінансів, їх функції. Особливості фінансів фармацевтичних підприємств.**
- 2. Сутність і класифікація фінансових ресурсів**
- 3. Фінансове планування. Основні види фінансових планів.**
- 4. Основні показники характеристики фінансового стану підприємства.**

Фінанси підприємств являють собою систему економічних відносин, пов'язаних із кругообігом фондів, формуванням і розподілом грошових доходів та накопичень, контролем за їх використанням у процесі розширеного відтворення, соціально-економічного розвитку підприємств і виконанням ними зобов'язань перед фінансово-банківською системою та діловими партнерами.

Фінансові відносини підприємства в залежності від економічного змісту можна згрупувати як відносини, що виникають:

- ✓ *між підприємством і його засновниками (власниками)* з приводу формування статутного капіталу (наприклад, використання коштів державного бюджету, емісія акцій, внесення пайових внесків та ін.), розподілу прибутку;
- ✓ *між підприємством і державою при сплаті податків*, зборів у бюджет та позабюджетні фонди, наданні податкових пільг, використанні штрафних санкцій, а в окремих випадках – з приводу фінансування програм, інвестиційних проектів за рахунок бюджетних коштів;
- ✓ *між підприємствами та банками* з приводу надання та повернення кредитів, а також сплати відсотків за користування ними, купівлі та продажу валюти і наданні інших банківських послуг;
- ✓ *між підприємством і страховими компаніями та організаціями* при страхуванні майна, комерційних і підприємницьких ризиків та ін.;
- ✓ *між підприємствами та інвестиційними інститутами* в ході проведення приватизації, розміщення інвестицій та ін.;
- ✓ *між підприємством та його постачальниками й покупцями* з приводу виконання господарських договорів і зобов'язань;
- ✓ *між підприємством та його працівниками* з приводу розподілу прибутку і використання доходів, випуску та розміщення акцій підприємства та сплати дивідендів, стягнення штрафів і компенсацій за нанесені матеріальні збитки, утримання податків з фізичних осіб;
- ✓ *між підприємством у цілому та його підрозділами* з приводу розподілу коштів для формування основних і оборотних фондів;
- ✓ *між підприємством і вищестоячими організаціями*, яким воно підпорядковане, або у середині асоціації, холдингу, промислово-фінансової групи, членом яких є підприємство.

Першою особливістю фінансів як економічної категорії є те, що фінанси завжди мають грошову форму. Грошовий характер фінансових відносин одна з найважливіших їх ознак.

Другою особливістю фінансів як економічної категорії є розподільний характер фінансових відносин, тобто ці відносини не обслуговують обмін, а пов'язані зі створенням різних форм грошових доходів і накопичень.

Третьою особливістю є те, що фінансові відносини завжди пов'язані з формуванням грошових фондів, які набувають форми фінансових ресурсів.

Фінансам сфери матеріального виробництва притаманні особливості, які відрізняють фінанси сфери матеріального виробництва від всіх інших видів фінансових відносин, і які обумовлені особливостями господарювання та характером розподільних відносин, що тут виникають.

По-перше, фінанси сфери матеріального виробництва безпосередньо пов'язані з формуванням первинних доходів і використанням цільових фондів внутрішньогосподарського призначення. Це обумовлене тим, що у сфері матеріального виробництва виробляються товари і фінанси саме цієї сфери обслуговують процес створення вартості та виступають умовою безперервного кругообігу виробничих фондів.

По-друге, фінанси матеріального виробництва є підґрунтям всієї фінансової системи держави. Річ у тому, що об'єктом розподілу на підприємствах виступає виручка від реалізації продукції. На основі її розподілу формується фонд відшкодування поточних витрат підприємства, здійснюються відрахування у бюджет та позабюджетні фонди та формується чистий дохід підприємства. За рахунок чистого доходу відбувається накопичення, необхідне для розширення виробництва, удосконалення його матеріально-технічної бази та споживання. Тобто за допомогою фінансів створюються умови для економічного та соціального розвитку підприємства. Чистий дохід виступає також і джерелом формування загальнодержавних ресурсів (у вигляді податку на прибуток, на майно та ін.).

По-третьє, як специфічну рису, притаманну фінансам сфери матеріального виробництва, можна виділити багатогранність і різноманітність форм фінансових відносин у цій сфері. Це пов'язане з наявністю різних форм власності, організаційно-правових форм господарювання, видів діяльності, галузевими особливостями та іншими факторами.

По-четверте, тісний зв'язок фінансів матеріального виробництва із всіма фазами процесу відтворення та можливість їх впливу на обмін і споживання, обумовлюють їх потенційно високу активність і можливість широкого впливу на всі аспекти господарювання.

Фінанси підприємств виконують три функції: функцію утворення доходів (накопичення капіталу та фондів грошових коштів); розподільну та контрольну функції.

Перша функція фінансів підприємств – **утворення доходів** у процесі господарської діяльності є неодмінною умовою безперервного процесу виробництва. Недоотримання доходів (виручки від реалізації, прибутку) з приводу неплатежів або їх затримки підприємствами-контрагентами обумовлює порушення нормального процесу фінансування поточних витрат та інвестицій. Таким чином, необхідність забезпечення умов своєчасного надходження доходів в значній мірі пов'язана з виникаючими у реальній практиці платіжними “піками”, ланцюжками неплатежів та їх вкрай негативними наслідками для кожного підприємства.

Іншою проявою цієї функції виступає стимулювання зростання фінансових ресурсів підприємства і в тому числі грошових накопичень. При цьому мова повинна йти про створення в державі відповідної мотиваційної системи, сукупності фінансових важелів (відсотки за кредит, ставки податків, податкові пільги, диференційовані норми амортизаційних нарахувань та ін.), які б стимулювали підприємства до науково-технічного удосконалення, постійного технологічного оновлення, що в кінцевому підсумку буде сприяти зростанню та підвищенню надійності доходної бази господарювання.

Розподільна функція фінансів підприємств реалізується в процесі розподілу виручки від реалізації та прибутку, який залишається у розпорядженні підприємств, формуванні цільових грошових фондів (основних і оборотних фондів, фонду оплати праці, фондів накопичення та ін.).

Завдяки цієї функції, фінанси обслуговують відтворювальний процес і активно впливають на всі його стадії. За допомогою розподільної функції здійснюється, перш за все, відшкодування вартості використаних засобів виробництва та утворення доходів у різних формах; по-друге, ця функція надає підприємствам змогу формувати фонди цільового призначення, необхідні для задоволення потреб розвитку виробництва та матеріального стимулювання робітників; по-третє, на підставі цієї функції забезпечуються також загальнодержавні потреби за рахунок платежів підприємств у бюджет та позабюджетні фонди.

Контрольна функція фінансів підприємств полягає у контролі за реальним грошовим обігом.

Цей контроль може здійснюватись по двох напрямках:

- ✓ у формі контролю за зміною фінансових показників, станом платежів і розрахунків;
- ✓ у формі контролю за реалізацією стратегії фінансування.

Контрольна функція фінансів підприємств включає:

- ✓ контроль за цілеспрямованим і ефективним використанням фінансових ресурсів;
- ✓ пошук внутрішніх резервів виробництва – можливість підвищення рентабельності діяльності, обіговості коштів, продуктивності праці, більш економічного та ефективного використання матеріальних і грошових ресурсів;
- ✓ контроль за дотриманням заданої структури фондів з врахуванням потреб виробничого та соціального розвитку;
- ✓ контроль за надходженням виручки від реалізації товарів і послуг;
- ✓ контроль за розподілом доходів (прибутку) у відповідності з установчими документами;
- ✓ усунення та попередження порушень фінансової дисципліни.

Ефективна організація фінансів підприємств базується на принципах: *економічної самостійності, самофінансування, матеріальної відповідальності, зацікавленість у результатах фінансово-господарської діяльності, формуванні фінансових резервів.*

Принцип економічної самостійності передбачає, що підприємство самостійно, незалежно від організаційно-правової форми спрямовує свою господарсько-фінансову діяльність, визначає напрямки використання грошових коштів з метою збільшення прибутку і забезпечення соціально-економічного розвитку підприємства. В умовах ринкової економіки значно розширилися права підприємств щодо пошуку нових видів діяльності, нових сфер застосування капіталу, розробки та впровадження власної цінової стратегії, вибору найбільш ефективних джерел фінансування власної діяльності. Але це не суперечить необхідності використання певних форм непрямого регулювання фінансово-господарської діяльності підприємств з боку держави.

Це регулювання відбувається шляхом визначення системи та порядку платежів у бюджет і позабюджетні фонди, правил нарахування амортизації, розподілу валютної виручки, реалізації цінних паперів та ін.

Принцип самофінансування означає повну окупність витрат на виробництво та реалізацію продукції, інвестування у розвиток підприємства переважно за рахунок власних коштів. При необхідності підприємства можуть одержувати додаткові фінансові ресурси шляхом залучення банківських кредитів або за рахунок певних операцій на фінансовому ринку.

Принцип матеріальної відповідальності обумовлений наявністю системи відповідальності за ведення і результати фінансово-господарської діяльності підприємства.

Фінансові методи реалізації цього принципу відрізняються для окремих підприємств. У відповідності з українським законодавством підприємства, які порушують договірну дисципліну (строки постачання, якість продукції), умови розрахунків, несвоєчасно повертають позиковий капітал, погашають векселі, порушують податкове законодавство сплачують пеню, неустойку, штрафи. У випадку втрати підприємством фінансової стійкості та платоспроможності і його нездатності у встановлений законодавством термін виконати зобов'язання перед кредиторами, до нього може бути застосована процедура банкрутства. Для керівників підприємств принцип матеріальної відповідальності реалізується завдяки системі штрафів за порушення фінансового, податкового та валютного законодавства.

Принцип зацікавленості в результатах фінансово-господарської діяльності реалізується у головній меті підприємства – зростанні прибутку(зростання вартості підприємства або його акцій).

На рівні окремих робітників реалізація цього принципу забезпечується матеріальною винагородою за працю, соціальними пільгами, рівнем дивідендів, які сплачуються по акціях підприємства, та іншими факторами. Для самого підприємства цей принцип реалізується через підвищення його конкурентоспроможності, іміджу, ринкової вартості підприємства(його акцій), зростання інвестиційної привабливості, підвищення рейтингу кредитоспроможності.

Принцип формування фінансових резервів пов'язаний з необхідністю створення певних умов для нормального та безперебійного функціонування підприємства в умовах невизначеності та зменшення рівня ризиків, пов'язаних з дією значної кількості зовнішніх факторів (політична та економічна ситуація у державі, рівень інфляції, зміни в податковому та фінансовому законодавстві, різні форс-мажорні обставини), які не залежать від діяльності підприємства, але суттєво на неї впливають.

Фінансові резерви формуються, як правило, за рахунок чистого прибутку підприємства, який залишається у його розпорядженні після сплати податків та інших обов'язкових платежів.

Галузева специфіка фінансів фармацевтичних підприємств:

1) **Багатостадійність процесів виробництва** ЛЗ зумовлює зростання тривалості виробничого процесу і відповідно фінансового циклу.

2) **Забезпечення якості у фармацевтичній промисловості** є всеохоплюючою концепцією. Виробник повинен гарантувати високу якість препарату від етапу його розробки та дослідження до виробництва готової продукції та її розповсюдження. Тому, виробництво лікарських засобів повинно проводитися тільки у жорстко контрольованих умовах, які відповідають вимогам відповідних стандартів. Все це потребує великих інвестиційних ресурсів для забезпечення відповідності умов виробництва ліків вимогам міжнародних стандартів і в значній мірі підвищує поточні витрати фармацевтичних підприємств, пов'язані з контролем якості вихідної сировини, матеріалів, усіх стадій виробничого процесу, стану приміщень та ін.

3) Характерним для фармацевтичної промисловості є також **висока матеріаломісткість виробництва**, яка значно перевищує середні показники по промисловості України в цілому.

4) Фармацевтичне виробництво **відрізняється багатомініклатурністю похідної сировини, основних і допоміжних матеріалів**. При виробництві лікарських засобів може використовуватися до кількох десятків найменувань сировини, основних і допоміжних матеріалів. Все це обумовлює достатньо високу іммобілізацію грошових коштів підприємств у створення виробничих запасів.

5) Необхідність значних додаткових витрат пов'язаних з вирішенням проблем екологічної безпеки виробництва і охорони праці.

6) Однією з відзнак галузі також є досить високий рівень зносу основних фондів. За межами нормативного строку експлуатації сьогодні знаходиться більше 60 % обладнання. Це обумовлює вкрай низьку питому вагу амортизаційних відрахувань у собівартості лікарських засобів і значно зменшує роль такого важливого джерела самофінансування в ринкових умовах як амортизаційні відрахування.

7) Характерним для вітчизняної фармацевтичної промисловості є і її висока залежність від імпортованої сировини та матеріалів. Приблизно 70 % субстанцій, необхідних для виробництва лікарських засобів, ввозяться в Україну з ближнього та далекого зарубіжжя. Тривалість процесів транспортування, необхідність страхування вантажів, додаткові витрати, які супроводжують процес розтаможування (оформлення ліцензій, митних декларацій, проведення аналізу якості сировини та матеріалів та інші витрати), в значній мірі обумовлюють відволікання фінансових ресурсів із господарського обігу підприємств і значно знижують обіговість їх коштів.

8) На фінанси фармацевтичних підприємств значно впливають особливості цінової політики на лікарські засоби.

Лікарські засоби є одним із найбільш соціально важливих видів продукції. Забезпечення доступності життєво необхідних лікарських засобів для всіх верств населення є одним із найважливіших пріоритетів державної політики. Все це обумовлює певні обмеження щодо зростання цін на лікарські засоби навіть в умовах інфляції. Отже, цінова політика фармацевтичних підприємств за цих умов не може розглядатися як вагомий фінансовий важіль накопичення власних фінансових ресурсів підприємств.

Фінансові ресурси підприємства являють собою грошові доходи та надходження, які знаходяться в розпорядженні суб'єкта господарювання та призначаються для здійснення поточних витрат і витрат по розширеному відтворенню, виконання фінансових зобов'язань, економічного стимулювання робітників, формування резервних фондів та на інші цілі.

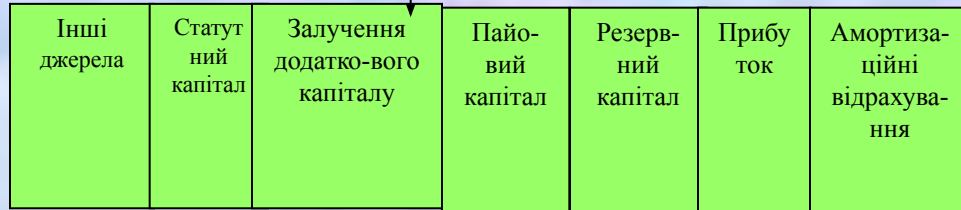
Загальна сума фінансових ресурсів кожного підприємства включає такі складові:

- ✓ статутний і додатково вкладений капітал;
- ✓ пайовий капітал;
- ✓ резервний капітал;
- ✓ амортизаційні накопичення;
- ✓ нерозподілений прибуток;
- ✓ цільове фінансування;
- ✓ кредиторська заборгованість;
- ✓ векселі видані;
- ✓ короткострокові та довгострокові кредити комерційних банків;
- ✓ кошти, надані підприємству в порядку внутрішньогалузевого (внут-рішньокорпоративного) перерозподілу;
- ✓ бюджетні асигнування.

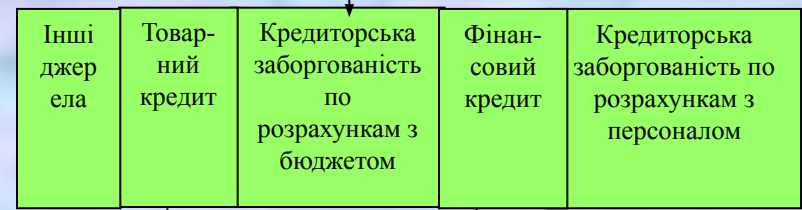

Фінансові ресурси фармацевтичних підприємств

Джерела формування власних та дорівняних до них коштів

Джерела формування позикових коштів

Додаткові внески в статутний фонд

Додаткова емісія акцій підприємства

Кошти, що надаються різними фондами на науково-технічні програми, на безоплатній основі

Державні субсидії (гранти)

Страхові відшкодування

Кошти, що надходять від концернів, асоціацій в порядку корпоративного фінансування

Цільові надходження

Банківський кредит

Довгостроковий

Цільові комерційні кредити на придбання обладнання та інших позаоборотних активів

Бюджетні кредити на зворотній основі

Проектні кредити

Іпотечні кредити

Кредитні лінії

У вигляді кредиторської заборгованості по товарним операціям

У вигляді векселів

Короткостроковий

Конкорентний кредит

Овердрафт

Цільові кредити для закупівель сировини, матеріалів, виплати заробітної плати

Інші види фінансового кредиту

Грошовий кредит інших підприємств

Лізинг

Факторинг

Форфейтинг

Ті грошові кошти, які належать підприємству або надані йому на безоплатній основі, слід відносити до *власних і дорівняних до них джерел фінансування*.

Всі ж грошові кошти і надходження, що використовуються підприємством на принципах платності, терміновості і повернення треба розглядати як *позикові*.

Початкове формування фінансових ресурсів відбувається в момент заснування підприємства, коли створюється його статутний (акціонерний, пайовий) капітал.

Статутний капітал – це виділені підприємству або залучені їм на засадах, визначених чинним законодавством, фінансові ресурси у вигляді грошових коштів або вкладень у майно, матеріальні цінності, нематеріальні активи, цінні папери, закріплені за підприємством на правах власності. За рахунок статутного капіталу підприємство формує свої власні (основні й оборотні) фонди.

Порядок і джерела формування статутного капіталу залежать від типу підприємства та його форми власності. В Україні права підприємств щодо формування статутного капіталу закріплені у “Господарському Кодексі”.

Резервний капітал – частина власного капіталу підприємства, яка створюється за рахунок відрахувань від чистого прибутку підприємства та являє собою резерв грошових коштів. Резервний капітал використовується для покриття витрат і збитків внаслідок форс-мажорних обставин, а також виплати дивідендів і поповнення капіталу в разі недостатності одержаного прибутку. Відповідно до чинного законодавства підприємства в Україні повинні спрямовувати на формування резервного капіталу не менш п'яти відсотків чистого прибутку.

Амортизаційні накопичення являють собою грошові кошти, призначені для відтворення основних виробничих засобів і нематеріальних активів. Вони формуються за рахунок регулярних амортизаційних відрахувань, які мають подвійний характер: з одного боку, вони включаються в собівартість продукції і в складі виручки від реалізації повертаються на розрахунковий рахунок підприємства, з іншого – виступають як джерело фінансування простого відтворення.

Одним з головних джерел фінансових ресурсів на діючих підприємствах виступає **прибуток від реалізації продукції (наданих послуг)**. Він є формою грошових нагромаджень підприємства та спрямовується на цілі розширення виробництва, реконструкцію та технічне переобладнання основних фондів, удосконалення технологій, поповнення обігових коштів, матеріальне заохочення працівників, соціальний розвиток колективу, виплату дивідендів та інші цілі. Поряд з прибутком від реалізації продукції (послуг) в ринкових умовах джерелами фінансових ресурсів виступають прибуток від реалізації вибулого майна, передачі майна в оренду, прибуток від проведення фінансових операцій.

Позиковий капітал передається підприємству в тимчасове користування на умовах платності і повернення у вигляді банківських і комерційних кредитів та форм фінансового кредитування.

Роль **кредиту** полягає в тому, що він “несе міцний “енергетичний” заряд у формі додаткових ресурсів, які дозволяють підприємствам і організаціям переступити обмеження власних накопичень, ввести в господарський обіг нові асигнування, створити необхідні економічні передумови для зростання і прискорення виробництва.

Але ж використання кредиту за певних умов може мати і негативні наслідки для фінансово-господарської діяльності підприємств, ось чому в роботах багатьох з економістів приділяється пильна увага дослідженню проблеми обґрунтування раціонального співвідношення власних і позикових коштів в джерелах фінансування підприємств.

Основними формами кредитування у фармацевтичній промисловості є **банківський і комерційний кредити**. **Позики** підприємствам надаються на загальних принципах кредитування: **цільового характеру кредиту, повернення, терміновості, забезпеченості і платності**.

Сутність **комерційного кредиту** полягає у відстрочці платежу за продані товари або інші активи. Надаючи покупцю відстрочку платежу, підприємство надає кредит. Одержуючи можливість більш пізньої оплати товару, підприємство одержує кредит. Плата за комерційний кредит може включатися в ціну товару або нараховуватися у вигляді відсотку, що залежить від терміну надання кредиту.

Комерційний кредит у вітчизняній практиці надається не тільки у вигляді вексельного кредиту, але і у формі відкритого рахунку. На базі останнього підприємства, що мають стабільні угоди, можуть відкривати одне одному кредитні лінії, в межах яких здійснюються взаємні постачання товару.

Вексель є одним з найбільш зручних способів реалізації відстрочки платежу. Він одночасно є і способом кредиту, і способом платежу, і тим самим в значній мірі сприяє зменшенню потреби в готівкових коштах.

Банківські кредити розрізняються за терміном надання , призначенням і рівнем ризикованості.

Найбільш розповсюджені види кредитів, що сьогодні надаються комерційними банками України, це кредити в поточну діяльність, кредити по експортно-імпортних операціях, кредити по внутрішніх торговельних операціях.

Конкорентний кредит передбачає закриття розрахункового рахунка і відкриття єдиного конкорентного рахунку, що поєднує ознаки розрахункового і позикового. Об'єктом кредитування виступає укрупнена потреба в коштах, що пов'язана з періодично виникаючим розривом між платежами і надходженням виручки. За умов наявності договору кредитування відбувається майже автоматично, з чим і пов'язана висока ризикованість цього виду кредиту.

Овердрафт являє собою обмежений варіант конкорентного кредиту. Це короткострокове (10 – 15 днів) кредитування укрупненої потреби позичальника в розмірі не більше 25% від середнього обсягу виручки від реалізації за останні 2-3 місяці.

Найбільше розповсюдження в Україні і серед фармацевтичних підприємств сьогодні одержали **цільові короткострокові кредити**, які обслуговують певні угоди. Підприємство може одержати цільовий кредит від банку незалежно від існування в ньому розрахункового рахунку. Для отримання кредиту позичальник надає банку техніко-економічне обґрунтування, що підтверджує ефективність запланованої угоди і джерела погашення кредиту.

Довгострокові кредити, як правило, пов'язані з придбанням обладнання і / або здійсненням інвестиційних проектів. Основною відзнакою довгострокових кредитів є значні ризики, більш складні умови обслуговування і використання у вигляді забезпечення (застави) переважно нерухомості.

Різновидами довгострокових кредитів в Україні є:

- ✓ проектні кредити;
- ✓ іпотечні;
- ✓ кредитні лінії.

Проектні кредити - кредити під здійснення інвестиційних проектів видаються банками лише після глибокого аналізу бізнес-планів інвестиційних проектів підприємств і під надійне забезпечення. Це найбільш ризиковані кредити.

Проектне фінансування передбачає обслуговування боргових зобов'язань самим інвестиційним проектом. Суб'єктами фінансування одночасно можуть виступати держава, комерційні банки, підприємства, які аналізують об'єкт інвестування з позицій вигідності тобто можливості досягнення такого рівня доходу, який би забезпечив вкладникам не тільки повернення коштів, але й одержання певного прибутку.

Проектне фінансування передбачає управління і розподіл ризиків між всіма учасниками проекту.

Кредитні лінії дозволяють підприємству - позичальнику одержувати кошти у межах певного ліміту і терміну дії угоди. Для підприємств – позичальників це найбільш зручна форма кредитування, оскільки вона передбачає найбільшу гнучкість, не вимагає точного визначення майбутніх надходжень грошових коштів і потреби в кредитних ресурсах.

Іпотечні кредити, що передбачають заставу у вигляді нерухомості або земельних ділянок, є найбільш надійними, з точки зору банків, але їх привабливість для фармацевтичних підприємств низька.

До нетрадиційних, але перспективних джерел фінансування діяльності фармацевтичної промисловості слід віднести **лізинг**.

Об'єктивна обумовленість привабливості для підприємницьких організацій виробничого профілю лізингових операцій пов'язана з такими причинами:

- ✓ прискоренням темпів оновлення техніки й технології і в результаті скороченням термінів морального старіння обладнання, а також збільшенням розривів між цими термінами і періодом повного фізичного зносу;
- ✓ подорожчанням прогресивного обладнання, що пов'язане в разі його придбання з відволіканням із обігу підприємств значних фінансових ресурсів;
- ✓ невідповідністю між платоспроможним попитом і пропозицією, що склалася на ринку обладнання;
- ✓ ускладненням і подорожчанням обслуговування прогресивної техніки, що звужує можливості виконання цих операцій самим споживачем;
- ✓ загостренням проблем вибору підприємствами потрібного обладнання через розширення асортименту ідентичних видів техніки та ін.

Основними видами лізингу є *фінансовий лізинг* і *оперативний лізинг*. Головними критеріями для такого розмежування є строк використання обладнання та обсяг розподілення ризиків, пов'язаних із випадковою втратою або порчею переданого в лізинг майна.

Оперативний лізинг характеризується тим, що строк договору лізингу значно коротший, ніж нормативний строк використання обладнання і лізингові платежі не покривають повної вартості обладнання. Тому лізингодавцю необхідно його здавати у тимчасове використання кілька разів і для нього збільшується ризик по відшкодуванню залишкової вартості об'єкта лізингу при відсутності попиту на нього. У зв'язку з цим за інших рівних умов розміри лізингових платежів при оперативному лізингу значно вищі, ніж при фінансовому.

Для *фінансового лізингу* характерні більш тривалі строки оренди та амортизації всієї або більшої частини вартості обладнання. Протягом строку договору лізингодавець за рахунок лізингових платежів повертає собі всю вартість обладнання і одержує прибуток від лізингової угоди.

Факторинг являє собою інкасування дебіторської заборгованості клієнта з виплатою коштів негайно або поступово по мірі погашення заборгованості. Таким чином, це різновид кредитних операцій, пов'язаних з перепоступанням клієнтом-постачальником платіжних вимог за поставлені товари і права одержання платежів по них.

Фінансові ресурси використовуються підприємством в процесі його виробничої, інвестиційної і фінансової діяльності. Вони знаходяться в постійному руху і перебувають в грошовій формі лише у вигляді залишків грошових коштів на розрахунковому та інших рахунках в банку і в касі підприємства.

Головними напрямками використання фінансових ресурсів підприємства є наступні:

- ✓ поточні витрати на виробництво і реалізацію (робіт, послуг);
- ✓ інвестування коштів у капітальні вкладення, пов'язані з реконструкцією, модернізацією або технічним оновленням виробництва;
- ✓ інвестування коштів у поповнення оборотних активів і поширення асортименту продукції, що виробляється;
- ✓ інвестування коштів в науково-дослідні і дослідно-конструкторські розробки і придбання нематеріальних активів;
- ✓ портфельні інвестиції;
- ✓ платежі в бюджет, позабюджетні фонди, за використання кредитних ресурсів та ін.;
- ✓ створення резервів;
- ✓ благодійність, спонсорська допомога та інші цілі.

Фінансове планування – це процес визначення майбутньої потреби в фінансових ресурсах, необхідних для реалізації обраної підприємством стратегії, та обґрунтування оптимальних напрямків їх залучення.

Серед головних задач фінансового планування на підприємствах можна виділити:

- ✓ визначення найважливіших показників розширеного відтворення в межах реалізації цільових настанов підприємства, стратегії інвестування, намічених накопичень;
- ✓ забезпечення нормального процесу відтворення необхідними джерелами фінансування;
- ✓ додержання інтересів власників (акціонерів) та інших інвесторів;
- ✓ гарантії виконання зобов'язань підприємства перед бюджетом та позабюджетними фондами, банками та іншими кредиторами;
- ✓ виявлення резервів і мобілізація ресурсів з метою ефективного використання прибутку та інших доходів, у тому числі і позареалізаційних;
- ✓ контроль за фінансовим станом, платоспроможністю і кредитоспроможністю підприємства.

Стратегічне фінансове планування

Фінансова політика

Податкова

Дивідендна

Амортизаційна

Емісійна

Кредитна

Фінансові прогнози і довгострокові фінансові плани

Прогноз продажів

Прогноз звіту про фінансові результати

Прогноз грошових потоків

Прогноз балансу

Інвестиційний план

Поточне фінансове планування

Плановий звіт про фінансові результати

Плановий баланс

Бюджет доходів і видатків

Капітальний бюджет

Оперативне фінансове планування

Платіжний календар

Касовий план

Розрахунок потреби в короткострокових кредитах

Фінансовий контроль

Система фінансових планів

Стратегічне фінансове планування включає в себе розробку довгострокової стратегії фінансування, фінансової політики підприємства і системи довгострокових прогнозів, до якої входять прогноз продажів, прогноз фінансових результатів, прогноз грошових потоків, прогноз балансу і інвестиційний план.

Поточне фінансове планування є плануванням «здійснення», його призначення – конкретизація показників стратегічного плану.

Оперативне фінансове планування здійснюється з метою організації повсякденного контролю за надходженням коштів на розрахунковий та інші рахунки підприємства та їх витратами, що є необхідною умовою синхронізації грошових потоків, збалансування процесу формування фінансових ресурсів і їх використання.

Зміст розділів фінансового плану

I. Доходи та надходження коштів.

Прибуток від реалізації продукції, робіт, послуг.

Прибуток від іншої реалізації (основних засобів, інших активів).

Позареалізаційні доходи, що плануються, у тому числі:

✓ доходи від пайової участі в статутному капіталі інших підприємств;

✓ доходи одержані від цінних паперів;

✓ доходи від зберігання грошових коштів на депозитних рахунках у банках та інших фінансово-кредитних установах;

✓ доходи від здавання майна в оренду.

- Амортизаційні відрахування на повне відновлення основних фондів і по нематеріальних активах.

▪ **Надходження коштів від інших підприємств, у тому числі:**

✓ в порядку пайової участі у будівництві;

✓ по госпдоговорах на науково-дослідні роботи.

- **Надходження від позабюджетних фондів та інші доходи.**

II. Видатки та відрахування коштів.

- **Податки, що сплачуються з прибутку (по видах податків).**

- **Розподіл чистого прибутку:**

▪ **Довгострокові інвестиції (за формами інвестицій), у тому числі:**

✓ за рахунок амортизаційних відрахувань;

✓ за рахунок інших джерел фінансування (за видами джерел).

- **Інші видатки.**

Під бюджетуванням у сучасних умовах господарювання слід розуміти планування діяльності підприємства шляхом розробки системи взаємопов'язаних бюджетів, комплексно орієнтованих на ринкові потреби і покликаних забезпечити стійкий фінансовий стан і поступальний розвиток підприємства відповідно до його головної місії та статутних завдань.

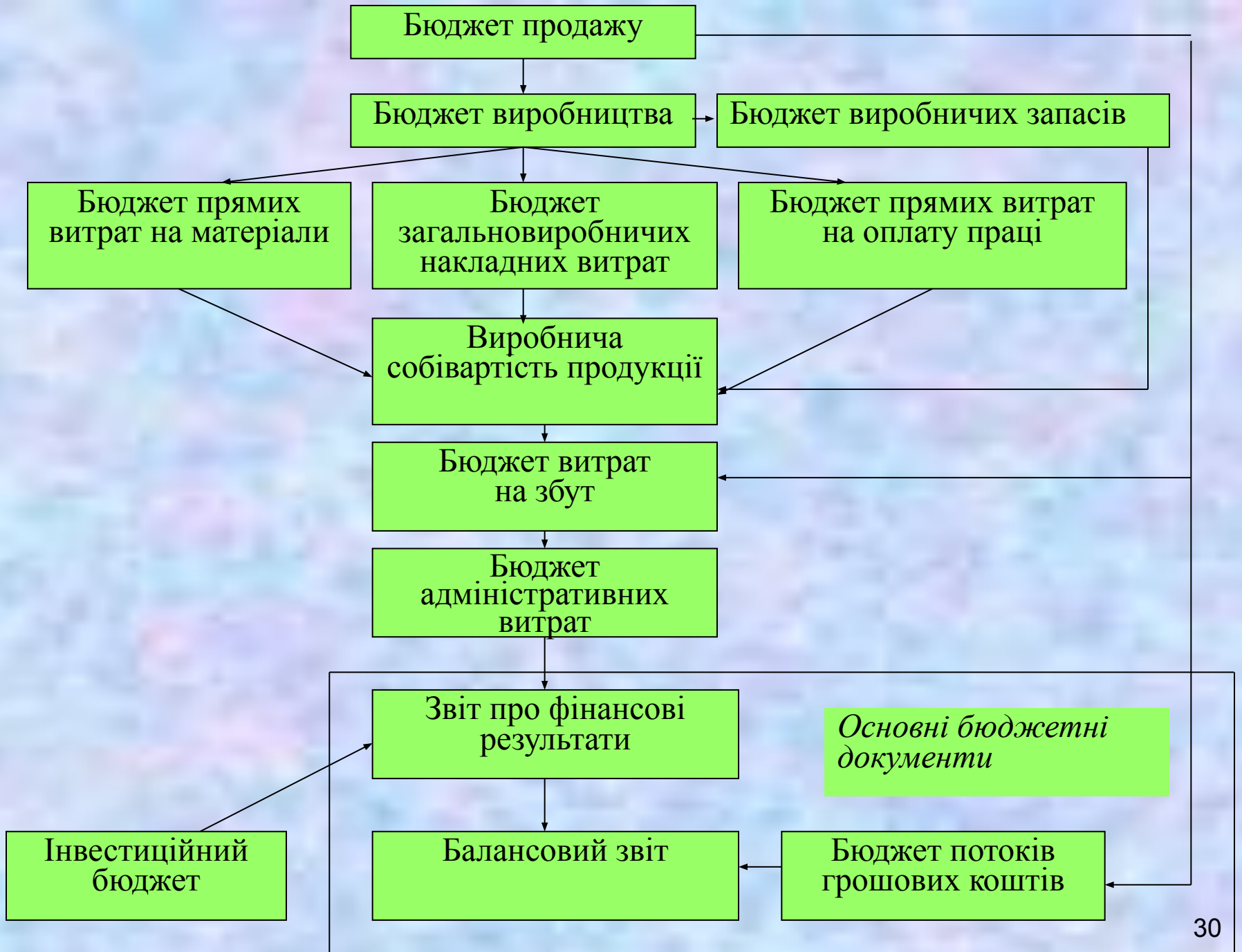
Бюджет являє собою плановий документ, що відображає у вартісних показниках майбутні господарські операції підприємства та фінансові результати, пов'язані з їх реалізацією.

На підприємстві можуть розроблятися бюджети різних рівнів, а при формуванні окремих із них поряд із вартісними можуть використовуватися і натуральні показники.

Найважливішими принципами розробки бюджетів є:

- **принцип повноти** – полягає у тому, що розроблення бюджету має охоплювати всі сторони діяльності та усі підрозділи підприємства. На підприємстві можуть розроблятися різні види бюджетів. Залежно від об'єкта охоплення це можуть бути загальний (зведений) бюджет підприємства та функціональні бюджети окремих його підрозділів;
- **принцип реальності**, який виходить із необхідності пріоритету реалізації продукції над її виробництвом та врахування обмеженості ресурсів, які є в розпорядженні підприємства;
- **принцип інтегрованості**, що зумовлюється потребами тісного взаємозв'язку (як горизонтально, так і вертикально) між різними видами і рівнями бюджетів. Виконання цього принципу означає: при розробленні бюджетів нижчого рівня (наприклад, бюджети окремих підрозділів підприємства) обов'язково повинні враховуватися завдання, передбачені бюджетом вищого рівня (бюджет підприємства). Аналогічно і в часовому плані розроблення короткострокових (поточних) бюджетів здійснюється, базуючись на завданнях, передбачених більш довгостроковими (стратегічними) бюджетами;
- **принцип гнучкості**, який припускає при розробленні й виконанні бюджетів можливість їх коригування при зміні внутрішніх чи зовнішніх умов діяльності підприємства. Адже не секрет, що сьогодні в Україні часті зміни нормативно-правового поля, особливо у сфері податкового законодавства, змушують підприємства іноді радикально міняти правила гри, що, безперечно, спричиняє зміни у їх фінансовому менеджменті;
- важливим для процесу бюджетування є **принцип економічності**, оскільки між результатами самого бюджетування та витратами грошей і часу на його здійснення має бути раціональне співвідношення. Забезпеченням цього може бути розробка раціональних форм бюджетів, вилучення дублюючої та неістотної, за певних умов, інформації, а головне – ефективна організація всього досить складного процесу бюджетування.

Блок – схема формування основного бюджету

Фінансовий стан підприємства характеризується ступенем його прибутковості та оборотності капіталу, фінансової стійкості та динаміки структури джерел фінансування, здатності розраховуватися за борговими зобов'язаннями.

Для оцінки фінансового стану підприємства необхідна відповідна інформаційна база. Такою можуть бути **звіт про фінансові результати діяльності і баланс**.

Фінансовий стан підприємства можна оцінити за допомогою групи показників:

- ✓ показники ліквідності;
- ✓ показники фінансової стійкості;
- ✓ показники прибутковості;
- ✓ показники ділової активності.

1. Коефіцієнт загальної ліквідності (Кл. заг.) (коефіцієнт покриття) - це відношення поточних активів (Апот.) до поточних зобов'язань (Зпот.):

$$K_{л.заг.} = \frac{A_{пот.}}{З_{пот.}}$$

Цей результат співвідноситься з одиницею і показує, скільки грошових одиниць поточних активів припадає на одну грошову одиницю поточних зобов'язань.

При Кл. заг.< 1 вважається, що платоспроможність підприємства невисока і існує певний фінансовий ризик.

При Кл. заг.> 3 може виникнути сумнів у ефективності використання поточних активів.

Співвідношення 2:1 вважається нормальним, але для деяких сфер бізнесу воно може коливатись від 1,2 до 2,5.

2. Коефіцієнт поточної ліквідності (Кл. термін.) – це відношення активів високої ліквідності (Алікв.) до поточних зобов'язань:

$$K_{л.поточ.} = \frac{A_{лікв.}}{З_{пот.}}$$

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кл. абс.) характеризує співвідношення грошових засобів та короткострокових цінних паперів (Г, Цп) до поточних зобов'язань:

$$K_{л.абс.} = \frac{Г + Ц_n}{З_{пот}}$$

Значення цього коефіцієнта є достатнім, якщо він перевищує 0,2-0,25.

Показники прибутковості характеризують ефективне використання всіх видів ресурсів, які забезпечили одержання певного валового доходу.

Прибутковість інвестицій у фірму (Π_i) можна визначити відношення прибутку після сплати податків (Π_r) до загальної суми інвестицій (I):

$$\Pi_i = \frac{\Pi_r}{I} \cdot 100\%$$

Чим вищим є прибуток на інвестований капітал, тим краще працює підприємство. Рівень прибутковості інвестицій має бути не меншим, ніж доходність альтернативних капіталовкладень з відповідним ступенем ризику (придбання цінних паперів тощо).

Коефіцієнт прибутковості (рентабельності) власного капіталу:

$$(P_{\text{кап.вл.}}) : P_{\text{кап.вл.}} = \frac{P_{\text{р.чист.}}}{\text{Кап.вл.}} \cdot 100\%$$

де Пр. част.- чистий прибуток підприємства, грн;

Загальний коефіцієнт прибутковості (рентабельності) активів ($P_{\text{акт}}$):

$$P_{\text{акт}} = \frac{P_{\text{р.чист.}}}{A_{\text{заг.}}} \cdot 100\%,$$

де Азаг. – загальна сума активів підприємства, грн.

Якщо останній коефіцієнт є меншим за процентну ставку по довгострокових кредитах, то фінансовий стан підприємства є незадовільним.

Рентабельність окремих видів продукції (P_i):

$$P_i = \frac{Ц_i - C_i}{C_i} \cdot 100\%,$$

де $Ц_i$, C_i – відповідно ціна і повна собівартість i -го виробу, грн.

Рентабельність виробництва, яка може бути загальною (P_v . заг.) і **розрахунковою** (P_v . розр.). Ці величини обчислюються за формулами:

$$P_{v.розр.} = \frac{\Pi_{чист.}}{S_{сер.} + S_{ноз.}} \cdot 100\%,$$

де $\Pi_{чист}$ – чистий прибуток підприємства, грн.

Показники ділової активності

Оборотність основних засобів ($O_{оз}$) обчислюється як співвідношення між обсягом реалізації ($В^{реал}$) та фінансовими і матеріальними активами ($A_{фікс}$):

$$\Phi_{осн} = \frac{BP}{A_{фікс.}}$$

Цей показник визначає, скільки грошових одиниць продукції реалізовано на одну грошову одиницю основних засобів (фондовіддачу).

Оборотність активів (O_a) обчислюється так:

$$O_a = \frac{BP}{A_{заг.}} \cdot 100\%$$

Оборотність оборотних активів (O_a) обчислюється так:

$$O_a = \frac{BP}{OЗ}$$

Чим вищим є значення цього показника, тим краще використовується основні і оборотні фонди підприємства.